

United States Holocaust Memorial Museum

Rozhovor se Zdenou Volfovou July 9, 2012 RG-50.675*0007

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

PREFACE

The following interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Rights to the interview are held by the United States Holocaust Memorial Museum.

The reader should bear in mind that this is a verbatim transcript of spoken, rather than written prose. This transcript has been neither checked for spelling nor verified for accuracy, and therefore, it is possible that there are errors. As a result, nothing should be quoted or used from this transcript without first checking it against the taped interview.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

ZDENA VOLFOVÁ
July 9, 2012

Q: Dobrý den.

A: Dobrý den.

Q: Můžete mi říci vaše celé jméno?

A: Zdena Volfová.

Q: Jak jste se jmenovala za svobodna?

A: Procházková.

Q: Kde jste se narodila?

A: V Brně.

Q: A kdy to bylo?

A: Třináctýho sedmý devatenáct set dvacet čtyři.

Q: My jsme tu u vás byli před několika týdny a vlastně, bavili jsme se s vámi o vašich vzpomínkách na období druhé světové války, a teď jsme zde opět, abychom ty vaše vzpomínky nahráli pro Muzeum. Můžu se vás tedy zeptat na pár otázek?

A: Zeptejte.

Q: Mám s sebou i poznámky z té minulé doby, takže se možná občas na něco odkážu z těch poznámek. Můžete mi říci, kde jste chodila do školy?

A: No počkejte, jak to spočítám...

Q: Kde? Kde jste chodila?

A: V Třešti. Do obecní, měšťanky, pak jsem jezdila do Jihlavy do té odborný školy, když jsem se začala učit.

Q: A kdy jste šla do učení?

A: To bylo v devětatřicátým, v devětatřicátým roku.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Q: A vyučila jste se... ?

A: Kadeřnice.

Q: A to bylo v kterém roce?

A: No tři roky jsem učila.

Q: Takže zhruba v nějakém dvačtyřicátém?

A: V třičtyřicátém. No tak vlastně v devětatřicátém jsem vyšla, takže to bude tak, v třičtyřicátém roku.

Q: Když jste chodila do obecní školy a do měšťanky, měla jste nějaké židovské spolužáky?

A: Ne. Nevzpomínám si. Já jsem se s nima sešla opravdu až v učení. Když jsem tam teda... To bylo takový první shledání s nima, k nám jich hodně chodilo, pan šéf se jako hodně s nima znal, takže to bylo takový první setkání s nima.

Q: A do učení jste chodila kam?

A: Tady v třešti k panu Kirschovi.

Q: A to jste měla jako praxi? Vy jste říkala, že jste chodila do Jihlavy.

A: No tam do školy, víte, místo jako živnostenská škola, tak to byla odborná škola od holičství.

Q: A kdy jste začala pracovat pro toho pana Kirsche, jste říkala?

A: No vyučila jsem se tam, tam jsem pak dlouho nedělala, protože v tom čtyřiačtyřicátém roku ten čtyřiadvacátej ročník byl celej nasazenej do Německa, takže já jsem musela jít.

Q: Říkala jste, že jste neměla žádné židovské spolužáky...

A: Nepamatuju si.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Q: Vaši rodiče měli třeba mezi tou židovskou komunitou nějaké kamarády?

A: Taky ne. Ne, nikdo. Ne. Přestože jsme tady vedle bydleli, tak to se tak jako, dřív ne... Nepamatuju si.

Q: Jak vlastně byla silná židovská komunita zde v Třešti? Kolik zde žilo židů?

A: Tak kolik jich žilo, to vám jako nevím. Já nevím, jestli tady bylo sedm těch rodin asi, židovskejch, ale já to nevím přesně. Já jsem znala akorát tady ty okolo, tady naproti bydleli ti Meissnerovi, tihle, takový dvě starý babičky tam bydlely...

Q: Jak se jmenovaly, ty babičky?

A: To právě, že vám mě mrzí, a že jsem se už ptala, takhle těch ženskejch a žádná... „Ale prosím tě, dej pokoj“... Já vám si nepamatuju jména. Ale ony jako taky nebyly nějaký povídavý, ony víc tak jako pozorovaly, protože vedle bydlel ten pan Merša a ten byl jako takovej povídavej, ale nikdy jsem neviděla, že by jako povídali s nima, tak to vám nepovím. Pamatuju se akorát na ty Meissnerovi, pana doktora Fleischera, pana továrníka Municha, ty jména si pamatuju. Potom ty dvě, ty dvě co bydlely tady na rohu, ty taky byly jako Munichovy, ale jinak jako si ty jména opravdu nepamatuju. Ono taky v těch letech víte, snad nějak... Nevím, já jsem vždycky víc jako pozorovala ty obličej, ale ty jména mi moc neřikaly.

Q: Bylo v Třešti nějaké místo, kde žili židé víc pohromadě, nebo byli roztroušeni po celém městě?

A: Byli víc po celém městě. Jak to bylo dřív, to nevím, ale potom, po tým osm a devětatřicátým roku potom bydleli tam pod zastávkou, v těch podzimkovejch domech, tak tam bydlela ta paní Šišová. Pak ti, co se přistěhovali, já nevím, jestli ze Štok nebo

z Polný, to nevím, odkad' ta rodina byla, ale odtad' nějak... No a ti bydleli víc po tom městě tady dole, Knappovi, Meissnerovi a pan doktor Singer...

Q: Když je vidět, že si pamatujete ta jména, tak je vidět, že jste s těmi lidmi přicházela nějak do styku. Odkud vlastně jste znala jména těch lidí?

A: No tak pan doktor Singer, ten byl známej, toho tady měli moc rádi, ten byl takovej moc dobrej a opravdu citlivej doktor. No Meissnerovi, ti bydleli tady naproti a měli továrnu, takže už podle toho. No a pan Munich, pan továrník Munich, tam chodil pan šéf ho stříhat a holit do bytu, takže to taky vím. Jako že, jak se jmenoval, ale... A Isternitzovi, no tak ti k nám taky chodili, ten jeden z Isternitzů byl zaměstnanej u pana Gilberta, jeden měl jako řeznictví, a jeden byl takovej starší pán, ten nějak zprostředkovával koupě a prodeje domků, tak tyhle ty jména, ale jako víc si nepamatuju. Ty, co se přistěhovali jako, ty co se potom se, tak si teda nepamatuju vůbec.

Q: Zmínila jste pana Gilberta, kdo to byl Gilbert?

A: No byl to obchodník, tady na městě měl velkoobchod s látkama, a ten jako ten jeden z Isternitzů se tam u něj vyučil, a pak tam prodával.

Q: Takže vypadá to, že zde řada židů měla obchody, v Třešti.

A: No dost, dost.

Q: Vy jste chodila nakupovat do těch židovských obchodů?

A: Tak, já ne. Já nevím, jestli jsem byla dvakrát v tom řeznictví, to jsem ještě byla jako žabka, tak jsem nechodila, to víc maminka, a potom, to už ne.

Q: Ještě zmínila jste, že jste znala tady ty starousedlíky, a že sem potom přišli nějací další židé. Co myslíte tím potom, kdy sem přišli?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

A: No bylo to nějak, já nevím, v tom čtyřicátým roce, ale já vám to určitě nevím, se přistěhovaly dvě, byly to sestry s dvouma děčkama, a ty bydleli tady na městě, v bytě.

A potom pod zastávkou v tom podzimkovém domě se potom přistěhovala rodina, a to právě nevím, jestli to bylo ze Štok nebo z Polný, to měli už dvě dospělý dcery a syna.

A tatínek s maminkou, tak ti tady potom byli, ale to tady byli, když už museli nosit hvězdy.

Q: Víte odkud a proč sem přišli?

A: To nevím. To nevím.

Q: Vzpomenete si... Vlastně říkáte, že jste žila vlastně vedle řady židovských rodin.

Jaké byly vztahy mezi tou židovskou komunitou a tou českou částí toho města?

A: No já vám nevím, ale já si myslím, že tady jako žili pěkně, že u toho pana Meissnera v té fabrice, vždyť tam dělali třeštský lidi, jo, český. A já vám si nevzpomínám, že by někdo z těch židů, nebo i že by byli nějaký takový svárlivý, to byli takový opravdu dobrý lidi. Alespoň jak já jsem je znala opravdu z krámů. Takový víc mi připadali jako prostý, oni nemluvili moc, to si vzpomínám, když jako přišli do krámu, tak si vyndali, oni si nosili svoje věci, jo, svůj ruční, svůj hřeben... Ještě vždycky měli ve skleničce tu lopuchu, tím jsme jim myli ty vlasy, a tak si to vyndali, sedli. Když se jim umyla hlava a dali se pod ten sušák, tak si vzali knížku a četli si. Oni jako to nebo povídaví nebyli, já nevím, jak dřív, ale tohleto ne. My jsme si na ně tak zvykli, nevím, že by byli zlí, a nebo nějaký... To opravdu ne. A ani jsem to neslyšela. A na toho pana doktora Singera, na toho tady vzpomínaj moc a moc lidí.

Q: Brali se třeba navzájem, křesťané a židé?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

A: To ne. To vám nevím. Tady byly dvě smíšený manželství akorát, ten advokát Smolín měl, jako ta paní byla židovský národnosti, a potom pan stehlík, ten měl taky jako ženu... A tady byla, to už byli odsunutý, a ta tady byla, protože byla v jiným stavu, protože jsem jí viděla potom vést kočárek, že jela jako pod chodníkem. Víte, že jako nesměli na chodník, že tu holčičku vozila... Ale pak jsem odešla jako já taky a nevím, co se s ní stalo.

Q: Takže vlastně ten život před válkou, před příchodem Němců, popisujete poměrně idylickým způsobem... Jak se ta situace proměnila po příchodu Němců vlastně, během okupace?

A: No já nevím. To bych vám možná taky, ani, já nevím, tak... Nepopsala. To bych vám asi nemohla říct. K nám oni, to byli vždycky, v pátek chodili na stříhání, a pravidelně asi jednou za měsíc si nechávali mýt ty vlasy, a ty na to stříhání taky, ale to bych vám nemohla říct. To nevím.

Q: Kdy vlastně... Nebo, ten... Jakým způsobem se to dotklo vašeho zaměstnavatele, pana Kirsche? On mohl dál provozovat svojí živnost?

A: Mohl no, normálně, no. Mohl. Chodili k nám v určitou dobu, nesměli potom už chodit jako kdykoliv... A potom se ho to dotklo dost špatně, protože nám ubylo hodně zákazníků. Ty židovský, co k nám chodili, tak potom, po tom odsunu, to víte, tady bylo devět holičství, takže to bylo znát, že jako měli jsme míň práce.

Q: Zmínila jste ty dvě smíšené rodiny, pana Smolína, Smolínovi a Stehlíkovi, tam kdo byl židovského původu, v té rodině?

A: Obě dvě ženy. Obě, pana advokáta paní, a toho pana Stehlíka taky paní.

Q: Jak se to dotklo těch rodin? Byly nějakým způsobem omezovány, perzekuovány?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

A: No museli chodit, ta paní Smolínová chodila, musela chodit do práce, ale taky vám nevím, kam. Ale vím, že jsem kolikrát je potkala, a že ten pan Smolín jí nesl lopatu, že šel jako vedle ní. No a ten pan Stehlík, tak ty jsem neviděla, ale já myslím, že ta do práce nechodila, protože měla pak brzy tu holčičku.

Q: Takže ta paní Smolínová byla nucená chodit někam pracovat?

A: Do práce. Ale nevím, co dělali. Ale vím, úplně ho vidím, jak nesl vždycky tu lopatu a šel vedle ní. Šel taky pod chodníkem a...

Q: To jste zmínila už u té paní Stehlíkové. Oni nemohli chodit po chodníku?

A: Nemohli. Ne.

Q: Pamatujete si třeba, kdy to začalo, kdy nesměli?

A: Já vám, to vám taky vám nevím. Já už si to nepamatuju, ale myslím, že až když začali nosit hvězdu.

Q: Vzpomenete si třeba, jak dlouho po okupaci to bylo, když začali nosit tu hvězdu?

A: To vám taky... No k nám už potom chodili, to už jí nosili, ale to vám taky nevím. To vám nevím.

Q: A víc židů muselo chodit někam na práci?

A: Já myslím, že jo, protože i ti, co bydleli tam naproti nám, v krámě, tak ten syn, jak jsem říkala, že byli z těch Štok nebo z tý Polný, tak musel chodit do Hodic k sedlákovi sloužit. Toho pana doktora Singera ten chlapec, ten měl chodit ještě do školy, a tan taky sloužil, co stojí naproti našemu baráku ten Vývoj, tak tam byl nějaký sedlák Fojtl, tak ten musel zase tam chodit. No měl chodit jako pást krávy, ale já nevím, jestli chodil nebo ne, ale nesměl bejt doma, musel tam chodit. Byl tam. Pamatuju si ho, že

tam měli takový tři schůdky, a že on tam dost často sedával. Ale byl to ještě, nevím, dvanáct estli, nebo třináct roků chlapec.

Q: On nechodil do školy?

A: Nesměli chodit do školy.

Q: Říkala jste, že k vám do holičství chodili od určitého momentu ti vaši židovští zákazníci pouze v určitou hodinu. Čili oni se směli pohybovat po městě pouze v určitý čas?

A: No myslím, že dvě... A taky, já bych tak nerada řekla něco, co není pravda, ale myslím, že vám to byly dvě hodiny dopoledne a dvě hodiny odpoledne, protože vím, že když teda měli se jít ostříhat, na to, jak oni říkali, na to soustředění, takže nám říkal šéf, abysme nikoho jiného neobjednávali, že budeme mít práci s tím. A vím, že to snad bylo jediný, to si vůbec nepamatuju, že jsme dělali těm dvěma židovskejm ženám, že chtěli hodně ostříhat vlasy, aby jim to vydrželo, takže jsme jim dělali trvalou, že jsme to tak nějak nemohli stačit, takže to asi tak o čtvrt hodiny překročily, a tak mě šéf poslal, abych je dovedla domů, kdyby je náhodou někdo potkal, aby z toho něco nebylo. Ale nikoho jsme nepotkali a nikdo nic neříkal, tak si myslím, že to byly dvě hodiny dopoledne a dvě hodiny odpoledne. A my jsme tenkrát dělali opravdu, tak oni taky nebyly, byly ty mašinky jenom ruční, muselo se to dělat, teď je to všechno rychlejší, ale stihly jsme je všechny. První, to si vzpomínám, že první přišel pan Isternitz...

Q: Promiňte, bych se jenom zeptal. Vy jste vlastně začala hovořit o určitém dni, kdy jste pracovala v tom vašem kadeřnictví, a že to byl určitý den, kdy se objednalo více lidí. Můžete nám to nějak celé popsat? Jak se ten den udál?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

A: Jste to teďka nakousla, já bych to slyšel rád nějak dopodrobna, postupně, jak to bylo...

A: No tak já si vzpomínám, že musela jsem chodit dřív, připravit všecko v dílně, museli jsme nosit vodu, tam jsme neměli vodu, takže jsme to měli všechno připravený, na to. A že první zákazník byl pan Isternitz, takovej ten starší, takovej, jak jsem říkala, že zprostředkoval ten prodej a koupil těch domů, ten byl první. No a potom už jich jako přišlo víc, no bylo to... Já nevím, ale asi tak kolem osmý hodiny ráno přišel. No a ty taky, ty židovský, těch jsme dělaly dvě, čty... šest, těch jsme dělaly šest. Tak ty taky. Ale nevím, jestli byly dvě dopoledne a odpoledne čtyři, no ale to nevaří. Bylo jich šest. A poslední, kdo jako byl hotovej, byl pan doktor Fleischer. Toho posledního pan šéf jako stříhal.

Q: Proč k vám přišlo v jeden den tolik lidí židovského původu?

A: Já si myslím, že to chtěli, než odjeli, aby byli ostříhaní, že to chtěli jako mít čerstvý.

Q: Čili to se událo nějaký krátký čas předtím, než odtud byli...

A: No určitě. Buď jeden den, nebo dva dny. Já nevím, jestli tohle bylo úterý a ve středu jeli, nebo ve čtvrtek. Nanejvýš druhej den jeli. Už pryč.

Q: Vy jste věděla, že židé mají v určitý moment někam odjet nebo že budou někam odvezeni?

A: Ne. To nám řekl mist, když jako abychom čítali, že přijdou všichni. Nevěděli jsme nic, vůbec. Já stejně tak přemýšlím o tom, vždyť oni se normálně chovali, akorát s tím stříháním, tam byli taky takoví dva chlapci pěkný, a oni měli ty vlásky černý takový, trochu kudrnatý, a když nám řekli, abychom je ostříhali, abychom jim nechali jenom

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

vpředu takovou ofinku, aby jim to vydrželo, tak no, to bylo, to bylo hrozný. Ale na žádným jsem si nevšimla, že by chodili jinak jako, než chodili dřív, akorát ten pan doktor Fleischer byl takovej jako zaraženej, takovej smutnej, ale to jsme si třeba mysleli, jak že je třeba nemocnej, nebo... Nevím, nevín, co jsem si tenkrát myslela. Mně se to všechno potom vrátilo, až když jsme potom přijeli z toho Německa, když jsem se dozvěděla, jak to všechno dopadlo, tak teprve jsem si vzpomínala na to, jak to všechno bylo. A pořád mi nešlo do hlavy, že byli takoví jako silní, že nenechali... Jestli to věděli. A jestli to nevěděli, nevím. S námi se loučili „Nashledanou o Vánocích!“, akorát ten pan doktor Fleischer, ten tam mluvil s panem šéfem, něco mu říkal, no a ten nám řekl, „Nashledanou!“. A jinak, jinak mi to vůbec nejde do hlavy, že kdyby věděli... No co nám řekli na soustředění, a jinýho víc nic. A všechno jsme se to dozvěděli, až když pak už to bylo, když jsme přijeli z Německa. Vím akorát, že když jsem vedla ty dvě domů, jako když už to bylo po tý hodině, co měly bejt doma, takže jsem se potom vrátila, a do krámu přišel pan stavitel Podzimek. A pan šéf mu něco říkal, ale nevím jako co. A vím, že se ten pan stavitel jako rozkřikl a říkal, „Kdy už já jsem mu říkal, aby se sebral a odešel!“. A tak se jako rozmáchl, a potom šli ven, protože ti bydleli jako přes barák, a už se nevrátil. No ale to pořád jsme jako brali, oni měli různý takový povídání, no tak až potom, když jsem se dozvěděla, co se s nima stalo, tak jsem si říkala, že to byl možná ten pan doktor Fleischer, kterému ten pan stavitel Podzimek říkal, aby se jako sbalil a odešel. To jsem si jako prvně domyslela. Tam v krámě se nic takovýho nepovídalo, pan šéf, ten to neměl rád, to byla vždycky v první řadě práce, a žádný povídání nebo tak...

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Q: Vy jste ještě zmínila řadu těch rodin, které žily tady ve vašem okolí, těch se to dotklo jak, ty musely odejít rovněž ve stejný den? Jako ti, které jste stříhala?

A: Všichni najednou, to šli všichni najednou do toho transportu. To právě naposled, jestli to byl druhý den nebo příští den, to jsem viděla akorát pana Kappa, jinak jsem neviděla nikoho, ale šel tak jako k zastávce, tak jestli už i ti byli na zastávce nebo to, ale jinak všichni šli, najednou.

Q: Kdo to byl, pan Knapp?

A: Já nevím, jestli dělal účetního u toho továrníka pana Meissnera, nebo nějaký společník, já vám přesně nevím, ale byl tam zaměstnaný.

Q: A jak jste ho vy znala, nebo jak jste poznala, že to je... ?

A: Chodil. Jak jsem ho poznala? No my jsme museli ráno vždycky pořádně uklidit, a jak jsem uklízela, chodila jsem tak na tři čtvrtě na sedm, tak... Ten výklad byl velikej a bylo to takhle trochu přepažený, aby nebylo vidět do dílny, a tak jak jsem zametala, tak jsem ho viděla akorát jít, jenom takhle, jenom tu hlavu, že jde nahoru. Tak jsem říkala, tak oni už asi na to soustředění jedou.

Q: Čili vy jste věděla, že ten den má odejít víc lidí?

A: No to jsme věděli. To oni i říkali, to jako to jsme věděli, že půjdou všichni, že mají někde nějaký soustředění. Jenom nevím, jestli ten Frantík, ten syn toho pana Singera, jestli tady nebyl dýl, to taky vám nevím, ale vím, že se pak taky ztratil, že už jsem ho neviděla tady jako sedat. I tady ty dvě starší paní, už tu taky nebyl ty dvě židylky, už taky byly pryč.

Q: Viděla jste ještě někoho jiného, než pana Knappa, jak míří na to shromaždiště nebo k té zastávce?

A: Ne, ne. Jenom vám jeho. Ale to nevím, jestli už tam někdo byl nebo nebyl. Prostě už byli ostříhaní, už jsem na nic nemyslela a uklízela jsem, akorát jak jsem zametala, jak jsem se dívala skrz tu výlohu, tak jsem viděla, že jde, on byl takovej menší. A tak... No ale říkám, to bylo takový... Já nevím, jak bych vám to řekla, no prostě jsem to brala – jsou už hotoví, teď už budeme dělat jinou práci, prostě neviděla jsem v tom nic zlého.

Q: Nesl si ten pan Knapp nějaká zavazadla?

A: To vám nevím. Právě, že jsem ho viděla jenom takhle. Ona ta výloha byla velká, ale bylo to tak zahrazený, aby nebylo vidět do krámu, takže jsem neviděla víc. Nevím.

Q: Říkali vám třeba vaši zákazníci, co si s sebou můžou vzít, nemůžou vzít, na cestu?

A: Ne, nic. To ne, to nevím. O tom se vůbec nemluvalo.

Q: Jak se to dotklo těch smíšených manželství, to rovněž museli ti Stehlíkovi a Smolíkovi do transportu, nebo ne?

A: No tak musel. Ale nevím, jestli vám nešla... Já vám vím, že to už bylo... Ta paní Stehlíková tu určitě s tím kočárkem jezdila dýl, než jako by měla jít na to soustředění.

A o tý paní Smolíkové, to vám nevím. To vám nevím. To nevím.

Q: A to říkáte, že jezdila dýl, ona tady zůstala po celou dobu války, nebo byla potom později... ?

A: Já nevím, jestli tady byla po celou dobu války, já už jsem byla potom v tom Německu, tak to už nevím, jestli tady byla. A už jsem se taky ptala a každéj říká, „Já nevím, já si to nepamatuju,“ taky už jsem se na ní ptala, protože k nám taky chodila, tak mě taky zajímalo, jak to dopadlo s tou holčičkou.

Q: Víte, co se stalo s příbytky těch vašich sousedů, co odsud byli odvedeni v tom transportu? Kdo využíval ty jejich domy a byty?

A: Víc Němci, potom nějak. Já vám... No tak v tom Meissnerovým, tam byla nějaká německá škola, tady ani vedle nevím, to vám bych ani nepověděla dobře. Ale asi Němci víc, jak potom zabrali fabriku Meissnerovu, tak určitě ti Němci bydleli v těch jejich bytech.

Q: Vy jste říkala, že zabrali továrnu. To znamená, že těm vašim židovským spoluobčanům byl odebírán majetek, během války?

A: No, já myslím, že jo. Že to bylo všechno potom jako zabavený. Ve prospěch Němců a...

Q: Jak to bylo s těma obchodama, co zde vlastnili, to jim bylo rovněž sebráno?

A: Víte, že vám to taky vůbec... To vám taky nevím. To vám nevím.

Q: Když odsud odešli ti vaši židovští sousedé, víte, co se stalo s tím majetkem, co zde zanechali?

A: Ani to nevím. To taky ani vám... To taky nevím.

Q: Kdo z nich se vrátil, po válce?

A: No po válce nikdo, jenom jeden z Meissnerů že se vrátil... Nebo Isternitzů, Isternitzů. Jinak nikdo. Všichni tam zůstali.

Q: Jak se vlastně dotkla okupace té nežidovské části obyvatel? Můžete vlastně popsat nějak průběh okupace zde v Třešti?

A: No já si akorát vzpomínám, to že jsem byla taky v tom krámě, a že šli ti vojáci německý, že šli jako směrem od Telče do Třeště, to si jako vzpomínám. No jak se to... Já, no tak... Taky nevím, co bych vám k tomu jako řekla. Ti, co... Pár se jich

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

hlásilo k Němcům třeba, když byla manželka Němka, tak manželka třeba donutila, aby se dal... Tak tady byla taková, já nevím, jestli tomu říkali domobrana, nebo jak. A to byli akorát, to si vzpomínám na to, na ty Kašparovi, on dělal jako přednostu na dráze, ta jeho paní byla Němka. A já nevím, jestli on byl taky Němec, nebo ne, ale vím, že vždycky říkali jako, že ona ho nutí k věcem horším, než místo aby jako ho klidnila. A měli dceru a syna, tak ti byli taky u Němců, ti byli taky s Němcema. No ten syn říkali, že byl jako dobrej, že jako neublížil, ale ta Herta tady udělala opravdu hodně bolesti. To bylo jako, ta byla nakonec tady popravená. Bylo to v tom sedm... šestačtyřicátým roku. Ta teda byla opravdu zlá. Jako opravdu zlá, na děvče, nebyla o tolik starší než my, ale když si vzpomínám, co jako opravdu udělala, tak ten... Jako tady naproti byl obchod, Peisovi, a ona ukázala na toho syna, ten s námi byl v Německu, z Německa a z těch náletů ze všeho se vrátil, taky se bál, no jako jsme se báli všichni. No ale vrátili jsme se domů, a když jako přišel, tak ona si na něj ukázala, a tam mu musel jeho tatínek vykopat hrob a zastřelili ho. Takže ta opravdu byla zlá. Ale bylo to u více lidí, ale já si pamatuju jenom tohohle Vlád'u, že jsem ho znala dobře.

Q: Pokud tomu správně rozumím, tak Herta byla manželka toho Kašpara?

A: Ne. To byla dcera. Dcera toho přednosty. Měla ještě bratra, ale to říkali, že ten byl lepší, že ten jako nebyl nějaký mstivej nebo tak.

Q: Z jakého důvodu ukázala na toho vašeho kamaráda, a byl tedy Němci zabit? Proč si ho vyhlédla?

A: Já nevím. Já nevím, jestli... Nevím, nevím proč. Nevím, vždyť on byl takovej dost jako tichej, to nevím. Nebyl sám, bylo jich víc, jako. Okázala, to byl taky holič, pan

Bartoš, a zase mu syn musel vykopat hrob, taky ho nechala zabít. Byla zlá taková, prostě asi taková nenávist nějaká vůči těm lidem, a kdo jí přišel do cesty, tak asi...

Q: Oni byli součástí nějaké odbojové organizace tady, nebo...?

A: No byla tady taky. Vždyť jich tady hodně přišlo o život.

Q: Ne, jestli tam byl nějaký důvod, že na ně například, že se zúčastnili nějakého protifašistického odboje? Co se tady stalo?

A: No já vám nevím, jak bych vám to řekla. Já teda o tom moc nevím. Vím jenom, že... No tak to víte, pár lidí bylo v koncentráku, a když jako se to začalo, že už bude jako konec, no tak ty Němce pochytili, určitě se jim taky pomstili, oplatili jim to, co dělali oni jim, no. Bylo z toho potom špatný, že se sem pak dostal tank s těma německýma vojákama a byl z toho tady pak masakr, velikej. Ale jak to bylo všechno, to bych vám opravdu nemohla říct.

Q: Takže tady určitá část toho českého obyvatelstva se začala mstít na těch Němcích ještě předkoncem války?

A: No před koncem, to bylo pár dní, třeba pátýho května, toho třetího května, čtvrtýho května to nějak tak jako začlo, no. Jestli je to pravda, říkali, že to vedl pan učitel Vozáb, ten byl dlouho zavřenej, hodně zkoušel, no a nakonec to odnesl i on a dva ti syni. Víte, zase takovou, no byli třeba takoví ti, co třeba zradili, co řekli, kde jsou ti, co jsou proti těm Němcům... To bych vám neřekla dobře, ale vím jenom, že to bylo ošklivý, a že se dost říkalo, že kdyby je byli bejvali nechali a udělali jim něco, až by byl úplnej konec, takže to nemuselo bejt tak zlý, ale když ono se lehko řekne kdyby, když... Každý v sobě měl, bylo jich tady hodně zavřenejch, a každý v sobě takovou tu nenávist k nim měl. A spravedlivou jo, vždyť to nebylo...

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Q: A říkala jste, že došlo k masakru obyvatel Třešti, koncem války? Co se tady stalo?

A: No tak pochytili zase hodně lidí, když prostě... To zase, když měli Němci tak jako nějakou oporu, v tu chvíli tak nějak, tak si toho pátýho května nebo tak, tak zase pochytili ty lidi, o kterých věděli, že jim ublížili, takže hodně lidí tím přišlo o život. Jako ti Bílkovi, ti byli čtyři, a všichni byli zabiti, taky jednoho právě ta Herta vybrala... A já vám nevím, jak bych vám to dobře řekla... No prvně teda Češi šli na Němce, protože si říkali, tak je už konec, tak jim to dáme, no a nakonec potom zase se ukázalo na určitou chvíli, že ti Němci mají zase trochu posilu, no tak zase nechali pochytil některý lidi, který jako jim ublížili a zase je nechali zabít. Jako tady ten pan Dušek, ten dělal v té Meissnerový továrně a s tím, Engelmann se jmenoval, ten Němec, no tak to víte, měl na něj zlost, co dělá, tak se mu taky tak... Tak ho tam taky zbyli, ten ale pak zase pro toho pana Duška poslal, no a nechal ho zabít. Takový věci smutný už vlastně za minutu, kdy měl bejt konec, tak se tady staly. A bylo to hodně smutný.

Q: Vy jste říkala, že ta paní Herta byla popravena.

A: Byla, bylo to někdy v padesátým... počkejte, teďka to říkám špatně, ve čtyřicátým šestým roku, někdy začátkem září... No a to byla vona a potom ještě dva, dva ještě byli popravený.

Q: A oni byli souzení přímo zde v Třešti?

A: Tady v Třešti, tady právě v kavárně Republice. A ten rozsudek byl vykonanej kde? No tady, já nevím, jak se tam říká, v Kaštanech, je to za zámkem, za zámkem, v kaštanech se tam říká. Jo už vím, pan Elster tam byl jako taky popravenej, ta Herta a ten Engels. Nebo Engelmann, Engelmann, já vám ty jména, to zapomínám.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Q: Co to bylo za lidi, ten pan Elster a Engelmann?

A: Ten měl tady obchod, v Třešti, no taky oni dost říkali, že on byl dobrej, že kdyby jako bejval dal všechno k dispozici, co mu tam lidi neposílali, že by to bylo v Třešti dopadlo hůř. Ale udělalo mu špatně, že on se zúčastnil taky v Lidicích, víte, toho... Tak právě za to byl taky jako odsouzenej a... No a ten byl zaměstnanej, ten Engel, Engelmann, u toho pana, v tý fabrice toho pana Meissnera, ten tam dělal nějakýho vedoucího nebo něco takovýho vyššího, no.

Q: A ta poprava byla veřejná?

A: Veřejná.

Q: Byla jste se tam podívat?

A: Nebyla. Jenom jsem jí viděla, když jí vedli.

Q: Jakej to byl pohled?

A: No hroznej. Hroznej. Ona potom už opravdu, to bylo, už víc jí vlekli, než šla. Ale já jsem jenom tak mžikem, já jsem se nedívala dlouho, ale viděla jsem jí. Ale nějak v tu chvíli mi jí ani nebylo líto, já jsem si vzpomněla na toho Vlád'u, protože on se každýho náletu tak bál, a vrátí se domů a ona tak to... I když je mi všeho líto, tak tý mi v tu chvíli líto nebylo.

Q: Jak se chovali ostatní obyvatelé města, když jí vedli?

A: No ti jí to přáli. To bylo úplně, ti byli spokojená, že to tak dopadlo.

Q: A kdo jí vedl, vlastně?

A: Já vám nevím, ale četníci to nebyli. Já myslím, že... To vám nevím. Vím, že dva jí vedli, estli, četníci to nebyli. V četnickým nebyli.

Q: V civilu teda byli jako?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

A: V civilu.

Q: A šli kolem nich nějaký další lidi, nebo šli sami?

A: To víte, to byl průvod. Oni vycházeli tady z té kavárny a šli tady kolem, jo, po cestě, tak to byl průvod jak... A všichni jí to přáli.

Q: Jak se chovali ti lidi v tom průvodu?

A: No víc... To byl průvod, to byl na chodníku... No víc křičeli, tak si jako ulevovali.

Q: Vy jste sama zmiňovala, že jste byla nasazena v Německu. Kdy jste musela odejít z Třešti? Do Německa?

A: No třináctýho února, ve čtyřiačtyřicátým roce jsme jeli taky celej transport, tady z Jihlavska. Byli jsme nasazení do Mnichova, z Mnichova nás dali do Karsfeldu, tam byla muniční... Ne do Karsfeldu, do Ludwigsfeldu prvně, tam byla ta muniční továrna, potom když to rozbili, tak jsme šli do toho Karsfeldu. Tam teprve zase nás přendali, no. To byly takový velký fabriky, opravovaly se tam letadla, a zase ty, co chodily, tak se tam opravovaly ty součástky z toho, tak. Já jsem dělala na tý demontáži.

Q: Pracovali tam taky s vámi nějakí vězni?

A: Dělali. Ten Dachau, to je od toho mnichova sedm kilometrů, tak to je, tam je... No prvně je jsem viděla, že je vozili na takovejch jako autech nákladních, že tam byli. Potom taky říkali, že jako chodí pěšky, no to nevím, jestli chodili, nebo ne... Potom už... Ono už potom od toho třináctýho června už tam byl nálet za náletem. Ve dne nálet, o půlnoci, tak se to střídalo, už tam byl takovej chaos, no tak nás potom v říjnu, ke konci října, pustili domů, no a...

Q: Byli mezi těmi vězni rovněž židé? To vám nevím, jestli...

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

A: Já vím akorát, že tam byli tady dva od Jihlavy, z Rantířova. Taky jména nevím. Ale vím, že jako děvčata, co tam s nima měly možnost mluvit, tak říkali, že jsou od Jihlavy tady z Rantířova, ale jinak to nevím, Já jsem dělala na tý demontáži, tam sem s nima jako moc nepřišla, víc tam kde vybalovali nebo přebalovali zboží, tak ti věděli víc.

Q: A když se bavili o těch dvou děvčatech, to byly židovky nebo Češky?

A: O kterých děvčatech?

Q: Jak jste říkala, že tam...

To byli dva mužský. Dva chlapci. A židovského původu, nebo Češi?

A: Ne, to ne. Češi. Češi.

Q: Z mé strany je to prozatím všechno, já bych se ještě zeptal pana Nathana a dalších, jestli mají ještě nějaké otázky, tak si dáme teďko...

A: Jestli jsem vám řekla něco špatně, já nevím, já jen to, co vím, a takovým svým způsobem, tam se na mně nezlobte.

Q: Ne, já vám strašně moc děkuju a dáme si chvíličku pauzu.

A: No.

Q: Ještě bych se rád vrátil k těm dvěma ženám ze smíšeného manželství, k té paní Smolínové a Stehlíkové. Říkala jste, že jste vídala paní Smolínovou, jak chodí do práce s tou lopatou, a že jí doprovází ten...

A: Manžel. No.

Q: Tou dobou už musela nosit... ?

A: Nosila, nosila hvězdu. Tou dobou už museli chodit. To jsem viděla, že už jdou pod chodníkem, že už nosila hvězdu.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Q: A to chodila vždycky sama, nebo chodila ve skupině nějaké?

A: No tak to jsem je potkávala ne každéj den, občas, a vždycky spolu šli. A ta paní Stehlíková, ta taky už nosila hvězdu, a pak jsem jí viděla s tím kočárkem, taky s hvězdou, že jezdila s tím kočárkem pod chodníkem.

Q: A byla tady ještě v té době, kdy jste šla do Německa? Nebo už v té době tady nebyla?

A: No. To už vám si myslím, že tady nebyla, ale že snad, když jsem se takhle vyptávala, tak říkali, že byla jako někde pryč a že se tím zachránila, jako. Měla to děcko, tak že snad nemusela jít, ale nevím to určitě, to jenom jak se tohleto rozběhlo, tak jsem se chtěla ještě ženskéjch ptát, ale on žádněj takovej zájem, každéj říká, prosímtě, vždyť to už je sedmdesát nebo sto roků, říkali... No pak mně to už začínalo taky zajímat.

Q: Takže vy jste slyšela, že by snad ona mohla přežít?

A: Že by se mohla zachránit. Ale o tý paní Smolínový, ta opravdu šla do toho plynu.

Q: Ještě jsem se chtěl zeptat, vy jste tady popisovala ty revoluční dny v roce čtyřicet pět. Co vy jste... Vy jste sama byla svědkem toho, když třeba zatýkali někoho z těch lidí, kteří se...

A: No...

Q: Podíleli na tom...

A: Ne, to ne.

A: To už jsem byla doma, to už jsem nikam nejezdila, to už jsme nejezdili do Jihlavy, jenom si vzpomínám, že k ránu nás jako probudilo střílení, že se střílí. Tatínek jezdil na dráze, dělal jako topiče, tak tenkrát taky zase odjel. Měl zrovna jít na směnu, tak šel

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

tady nádražní ulicí a nebyl dva dny doma, museli odvážet transport někam, on jezdil tady na Telč, takže museli odvážet ten transport, tak to já vám nevím, to už jenom co jako se pak říkalo, nebo co jsem viděla ten pohřeb, když byl, když měli pohřeb ty, co je jako zabili. A jinak, to vám nevím, já jsem nikam nešla, já jsem jako nebyla tak odvážná, já jsem byla radši doma.

Q: A pohřeb koho jste viděla?

A: Všech, všech těch, co... Jak ti Bílkovi a tak... To byl takovej hromadnej.

Q: Hromadný pohřbívání.

Q: A to bylo ještě za války?

A: To už bylo po, to už bylo potom někdy, nevím, desátýho května nebo někdy ještě dýl, nevím. To nevím přesně.

Q: Říkala jste, že ten váš otec vezl nějaký transport. Co myslíte tím transportem?

A: No ty Němce. Když oni jezdili, jak se jim říkalo, národní hosti, tak se přestěhovali. To už, když my jsme jezdili do práce, tak to bylo taky samej kufr a samej ranec, a ti lidi, když se na to tak člověk díval, taky, byli to už starší lidi a nějak se přestěhovali, z místa na místo... A to pak právě odváželi někde, nevím kam.

Jestli Slavonice nebo tam nějak. Tady jako od nás k německejm hranicím.

Q: A to byli jako němečtí uprchlíci?

A: No nevím, jestli uprchlíci, nebo jestli věděli, že prostě co se děje, že by to taky tady nemuselo bejt dobrý, to nevím, ale hodně jich bylo.

Q: Ještě, když jste byla na nucených pracech v Německu, tak jste zmínila, že tam byli s vámi také vězni, vězni z Dachau. Byla jste svědkem nějakého krutého zacházení s nimi?

A: No jednou, to vím. To měl opravit, já nevím, jestli vyměnit žárovku v tý hale a ono to bylo dost vysoký, žebřík ten měl taky, ale jen tak tak, a vím, že jako nějak zabalancoval, že spadl, a to teda vůbec si nechci ani vzpomenout, protože tenkrát spadl, a oni s nima, třeba když dělali jenom dva na dílně, tak je zase vartovali, ale tohle ten,co tam u něj stál, tak jako, ten tam ležel, krev tekla... Vůbec si ho nevšiml, přišli takový dva, ti dva, co byli tam taky jako zavřený, vzali ho... Kam s ním vezli nebo kam ho dali, nevím, nebo to to teda nevím, ale to byl hroznej pohled, na to jsme nemohli nikdo zapomenout. No to bylo dost vysoký, ty haly byly dost vysoký, on ten žebřík, i když byl velkej, ale prostě zabalancoval a spadl dolů. A tak, to nebylo pěkný. A eště ten, co ho jako vartoval, tak místo, aby k němu jako k člověku mu šel pomoci, nebo to, tak tam stál a jen zapískal... Přišli dva a sebrali ho a...

Q: Viděla jste třeba, že by někdy cíleně někoho bili?

A: To ne. To jsem neviděla. No ta Dachau, to už jsme utíkali taky dost daleko, když byly ty nálety, to byl takovej zámeček, tak to bylo takový krásný z venku a ta hrůza, ta byla vevnitř.

Q: A bavili jste se třeba, nebo řekl vám někdo... Vy jste věděla, co tam je, že je to tábor?

A: No že to je věznice, a že jsou tam ti zavření vězni, to jsme věděli, ale odtad' se nikdo nic nedozvěděl. Já nevím, byly tam děvčata takový, já se přiznám, já jsem se bála něco... Ale byly tam děvčata, který se všelijak i tak jako dopisovaly... Nějak... Víam, že se proto dozvěděly, že ti dva byly odsud z Rantířova, jo, u Jihlavy. Ale já jsem taky dělala jinde, já jsem byla na tý demontáži, tak my jsme tam neměli takovou příležitost. Ten, kdo vybaloval, kdo s nima byl, tak jim mohl i ledacos... I když my

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

jsme pak taky měli hlad, protože už nám tam balíky nešly, ale kdyžtak jim taky jako mohli dát... Něco.

Q: Tak já vám děkuju mockrát.

A: Já nevím, řekla jsem vám to, jak jsem to uměla, já moc na povídání, nevím... Bylo to smutný. A aby se nám nic takovýho nestalo...

Q: Tak děkuju moc.

Conclusion of Interview

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.